

EK – 47

ÇOK ÖZEL BİR EK

SANAYİDE “İLK” ÜRÜNLER

Turyağ ilanı

The timesda

EK – 47

TÜRKİYE’DE “İLK”LER
FABRİKALARDA ÜRETİLEN
“İLK” (YENİ)
SANAYİ ÜRÜNLERİ

Cumhuriyet Öncesi

	Ürün	Yıl
1	Ayakkabı (Beykoz) İstanbul	1810
2	Yünlü Kumaş (Feshane) İstanbul	1836
3	Yünlü Kumaş (Hereke)	1846
4	Pamuklu Kumaş (Defterdar) İstanbul	1850
5	Kreozotla emprenye edilmiş demiryolu traversi (Kaklık)	1896
6	Çimento (Darıca – Eskişehir)	1911 – 13
7	Makarna (Piyale) İZMİR	1922

Cumhuriyetin ilk 10 Yılı

	Ürün	Yıl
1	Kiremit (Kütahya)	1926
2	Şeker (Uşak – Alpullu)	1927
3	Uçak (Kayseri)	193?

Birinci Beş Yıllık Plan Dönemi 1934 – 1938

	Ürün	Yıl
1	Sömikok (Zonguldak)	1935
2	Kükürt (Keçiborlu)	1935
3	Gülyağı (Isparta)	1935
4	Şişe – Cam (İstanbul)	1935
5	Kağıt (İzmit)	1936
6	Suni İpek (Gemlik)	1938
	Özel Sektör	
7	Soba (Şakir Zümre – İstanbul)	1925
8	Rafine Bitkisel Pamuk Yağı (Glido – Adana)	1925
9	Margarin (Turyağ – İzmir)	1932
10	Kontraplak (Kelebek – İstanbul)	1935
10	Deterjan (Tursil – İzmir)	1936

Birinci Beş Yıllık Plan’dan sarkan Projeler (İzmit ve Karabük)

	Ürün	Yıl
1	Kok ve Katran Türevleri (Karabük)	1939
2	Ham Demir (Karabük)	1939
3	Pik Boru (Karabük)	1939
4	Çelik (Karabük)	1940
5	Haddehane Ürünleri (Karabük)	1940
6	Siyah Saç (Karabük)	1941
7	Süperfosfat (Karabük)	1944
8	Kaolin (İzmit)	1941
9	Klor Alkali (İzmit)	1945

1945 – 1950 Dönemi

	Ürün	Yıl
1	Çay (Rize)	1947
2	Ateş Tuğlası	1948
3	Termik Santralda Üretilen Elektrik Enerjisi (Çatalağzı)	1948
4	Uçak Motoru (Ankara)	1948

1950 yılında Türkiye hala çok miktarda tekstil ürünü, çimento ve çay ithal ediyor. Şeker tüketimi düşük bir düzeyde. Çatalağzı santrali kapasitesinin dörtte biri ile çalışıyor, çünkü henüz enerji nakil hatları (ENH) çekilmemiş.

Marshall Planı kapsamında bedava uçak geldiğinden uçak motoru fabrikasında üretim durmuş. Bkz Ek - 10

*

1950 – 1965 Dönemi

TOBB Kuruluşu: 3 Haziran 1950

TSE Kuruluşu: 25 Eylül 1954

Aşağıdaki tabloda yer alan ürünler ya ithal ediliyor, örneğin 1961 yılına kadar pencere camı; ya da, 1950 yılında tüketilemiyor, çünkü yurtiçinde üretimi “YOK”.

	Ürün	Yıl
1	Zincir (Zincir ve İğne San A.Ş. – İstanbul)	1951
	1952	
2	Ampul (General Elektrik – Koç – İstanbul)	1952
3	Ambalajlanmış İlaç (Eczacıbaşı – İstanbul)	1952
4	Enerji Nakil Hattı ile elektrik nakli (Çatalağzı – İstanbul)	1952
5	Yapay Deri (Vinyleks – İstanbul)	1952
	1953	
6	Yüksek Kapasiteli Üretimde Margarin (Ünilever İş – İstanbul)	1953
	1954	
7	Kimyevi Gübre (İskenderun)	1954
8	Boya (DYO – CBS) (İzmir – İstanbul)	1954
9	Elyafı Levha (ELKA – İstanbul)	1954
10	Dikiş İpliği (Sümerbank - Ereğli)	1954
11	Beyaz Eşya (İstanbul)	1954
12	Kablo (Kavel – İstanbul)	1954
13	Radyo (Nevhiz Işıl – İstanbul)	1954
	1955	
14	Traktör (Mineapolis Moline – Ankara)	1955
15	Petrol Ürünleri (Batman)	1955
16	Döküm Radyatör (Demirdöküm – İstanbul)	1955
17	Sunta (İstanbul)	1955
18	Pil (Berec – İstanbul)	1955
19	Makine Halısı (Sezak – İzmir)	1955
20	Fabrikasyon Büro Mobilyası (İstanbul)	1955
	1956	
21	Hidroelektrik Santralda üretilen Elektrik Enerjisi (Seyhan)	1956
22	Plastik Ürünler (İstanbul)	1956
23	Taşıt Aracı (Jeep – İstanbul)	1956
24	Dizel Motor (Gümüş Motor – İstanbul)	1956
	1957	
25	Fişek (MKE – Ankara)	1957
26	Çelik Boru (Sümerbank-Mannesmann – İzmit)	1957
27	Elektrolitik Bakır Ürünleri (Rabak – İstanbul)	1957

28	Kaynak Elektrodu (Oerlikon – İstanbul)	1957
	1958	
29	Fabrikada üretilen Yem (Konya)	1958
30	Akü (EAS – İstanbul)	1958
31	Seramik Kaplama (Çanakkale)	1958
32	Toplu İğne (Zincir ve İğne San A.Ş. – İstanbul)	1958
	1960	
33	Taşıt Aracı (Kamyon) (Otosan – İstanbul)	1960
	1961	
34	Pencere Camı (Çayırova)	1961
35	Azotlu Gübre (Kütahya)	1961
36	İpg (ATAŞ – Mersin)	1961
37	Kamyonet (Skoda – İstanbul)	1961
38	Motosiklet (Jawa – İstanbul)	1961
	1962	
39	Ferrokrom (Etibank – Antalya)	1962
40	Tüp ve Tüpgaz (Aygaz – İstanbul)	1962
41	Demiryolu Vagonu (Adapazarı)	1962
42	Meyve Suyu (Fruko Tamek – İstanbul)	1962
43	Taşıt Aracı Lastiği (Pireli – İzmit)	1962
44	Elektrik Motoru (Gamak – İstanbul)	1962
	1963	
45	Bisiklet (Bisan – İzmir)	1963
46	Klima-Isıtma Cihazları – Brülör (Alarko – İstanbul)	1963
47	Plastik Su Borusu (Pimaş – İstanbul)	1963
48	Asbestli Boru (Eternit – İzmit)	1963-66
	1964	
49	Pepsi – Coca Cola (İstanbul)	1964
50	Otobüs (Deutz – İstanbul)	1964
	1965	
51	Çelik Saç (ERDEMİR – Ereğli)	1965
52	Mensucat Boyaları ¹ (Sümerbank – Tarsus)	1965
53	Gazbeton (Ytong – İstanbul)	1965
54	Soyayağı (Sümerbank – Ordu)	1965
55	Otomotiv Yan Sanayi Ürünleri (Marmara – Ege Bölgeleri)	1955-65
56	Sıhhi Tesisat – Kromajlı Ürünler (Marmara – Ege Bölgeleri)	1955-65
57	Gıda Sanayiinde Fabrika Ürünleri	1955-65
58	İzocam (İzocam şirketi kuruluş – İstanbul)	1965

¹ Tekstil sanayi 1836 – 1850 yıllarında kurulmuş, 1965 yılına kadar mensucat boyaları ithal edilmiş.

Dönemden hemen sonraki yıl (1966) içinde iki önemli ilk ürün:

59	Sentetik İplik ve Elyaf (SASA – Adana)	1966
60	Otomobil (Anadol – İstanbul)	1966

Bu listenin eksikleri ve yanlışları okuyucuların katkısı ile giderilecektir.

turyağ

İlanı Türkçe

Prof Aydın Yalçın'ın 1966 yılı Eylül ayında yayımladığı bir makaleden alıntılar:

"... bu seneki ziyaretimde (İzmir Fuarı'nı) Türk sanayiinin arzettiği manzara gözlerimi kamaştırmış, gönülleri ümitle doldurmuştur.

...genel intibalarla Fuar'da mamullerini gördüğümüz sanayi dallarının genişçe bir envanterini yapmakla yetineceğiz.

Evela bir fikir edinebilmek için, birkaç rakkamı akılda tutmakta fayda vardır. Gıda, dokuma, ağaç ve selüloz, kauçuk, kimya, metal ve metalden gayri mamuller, makine, madeni eşya, elektrik, taşıt ve diğer sanayi diye ana kategorilere ayrılmış olan sanayi dallarının 1962 yılındaki toplam imalat kıymeti 18 milyar TL civarında idi. Bu istihsalin iptidai malzeme ve diğer mübayalar çıktıktan sonra, milli gelire kattığı değer 7 milyar TL kadardı. Aynı sene 53 milyar TL olan milli gelirimizde, sanayi sektörümüzün payı % 12 kadar bir nisbete ulaşıyordu.²

... biz başlıca sanayi dalları arasında mallarını ve imalatlarını *bizzat* gözlerimizle gördüğümüz Türk sanayi müesseselerinin çeşitlerini birer birer bu yazıda zikrederek, *sanayileşmemizin bugünkü durumu* hakkında bir fikir vermek istiyoruz.

Maden kömürü ve petrol sanayiimizden başlayacak olursak, Fuar'da bilhassa bütan gazı üzerinde durulduğunu ifade etmeliyiz. Gerçekten bu gazın daha yaygın bir şekilde kullanılması içi başlayan gayretler, başka ülkelerde olduğu gibi, bizde de **hayat tarzımızı değiştirecek kadar kuvvetli** görünmektedir.³

Gıda, içki ve tütün sanayiinde, un, konserve, çikolata, et, zeytinyağı, margarin, içki, meyve suyu gibi alanlarda çok çeşitli imalat dikkati çekmiştir.

Dokuma sanayiinde, eski sergilerin aksine, bu branş geniş gelişme hamlelerine rağmen, diğer alanlardaki gelişmelerle gölgelenmiş durumdadır. Artık bundan 10-15 sene evvel yalnızca imal ettiğimiz mensucatla iftihar etmiyoruz. Dokuma ve iplik sanayii alanında kaliteye doğru gidildiği ve mamullerin çeşitlendiği dikkati çekmektedir: Poplin, trevira, terilen, broderi, döşemelik kumaş, konfeksiyon, çorap, fanile imalatı artık Avrupa seviyesindedir.

Kağıt ve selüloz sanayiinde, gazete ve ambalaj kağıtları yanında, karbon kağıdı, makine şeridi, elka, duralit ve formika gibi çeşitler yer almış bulunmaktadır.

² Aydın Yalçın'ın verileri yanlış. 1962 yılında cari fiyatlarla sanayi sektörünün GSMH içindeki payı % 18. Bkz Ek 45.

³ Ben 1957-1964 arasında Türkiye'de değildim. Türkiye'den ayrıldığımda Ankara, İstanbul'un bazı semtleri ve sınırlı olarak İzmir'de havagazı vardı. Ülkenin çok büyük bölümünde yemek pişirmek bir mesele idi. Döndüğümde lpg köylere kadar girmişti. Tüpgaz büyük bir devrimdi. İPRAŞ ve ATAŞ sayesinde.

Cam, camdan mamul eşya, çanak-çömlek imalatı alanlarında, pencere camı, buzlu cam, otomobil camı, kristal bardak-kadeh, sürahi, tabak-çanak, porselen eşya gayet zevkli ve kaliteli mamuller halinde teşhir edilmiştir.

Çimento ve çimentodan mamul vasıtalarda ise, borular, direkler, Eternit, değirmen taşı, zımpara, sıhhi malzeme gibi çeşitli mamuller yer almıştır.

Demir-çelik ve metalürji sanayii mamulleri arasında, levha, saç, şerit, ray, profil, tel, boru, bik asbest boru,döküm eşyası göze çarpmaktadır.

Madeni eşya sanayii kısmında ise, çelik yapı, asansör, konveyör, paslanmaz çelik mutfak, ocak, soba, batarya, musluk, valf, çamaşır makineleri, frijiderler, dikiş makineleri, somya çemberleri, yatak yayları, düdüklü tencere, alüminyum kaplar, büro malzemeleri, çelik eşya gibi çeşitli mamuller bulunmaktadır.

Makine sanayii bölümü **gerçekten göz kamaştırıcıdır:** nokta kaynak makineleri, freze, planya, matkap, bıçkı, zirai aletler, piston, segman, pim, eksantrik, torna tezgahı, buğday temizleme makinesi, gaz ve mazot motorları, inşaat makineleri, brülörler, tulumba, su tasfiye cihazları, dokuma tezgahları, vantilatör ve havalandırma cihazları, hidroforlar, kazanlar, boylerler, vinçler, yazı ve hesap makineleri, dişli kutuları, çırçır makineleri, prina tesisleri, sıvı ve gaz sayaçları gibi çok çeşitli mamuller bulunmaktadır.

Elektrik makineleri ve cihazları alanında da çok çeşitli mamuller gözümüze çarpmıştır. Radyo, pikap,teyp, traş makineleri, telefon ve telefon santralleri, elektrik motorü, elektrotlar, bobinaj, ampuller, meydan ampulleri, projektörler, kaynak makineleri, elektrojen grupları, vibratörler, transformatörler, armatür, kablo, elektrolitik bakırlar bunlar arasındadır.

Kimya sanayiimizde de çok göze batan bir gelişme kendini göstermektedir: Boya ve vernik, mürekkep, matbaa mürekkebi, zirai ilaçlar, gübreler, akümülatörler, akrilik levhalar, zamk, plastik çelik, suni deri ve melamin gibi çeşitli imalat bu alandaki faaliyetlere dair misallerdir.

Kara ve deniz taşıtları alanında **göz kamaştırıcı bir manzara** ile karşılaştığımızı söylemeliyiz. Bu alandaki montaj ve imalat gayretlerinin bir hayli ileri gittiği göze çarpmaktadır. Kamyonlar, traktörler, römorklar, deniz motorları, otobüs ve pikaplar, pullukları, silindirler bu aradadır.⁴

Gözümüze çarptığı kadar teker teker isim zikrederek ve sayarak verdiğimiz bu misaller, bize bir şeyi hatırlatmaktadır:

Türkiye süratli bir sanayileşme hamlesinin ortasındadır.

Bu ilk tezahürler, çok ümitli bir başlangıcı ifade etmektedir. Fuarın üzerimizde bıraktığı enderin intiba budur.⁵

⁴ Bu makaleden bir ay sonra (ekim 1966) ANADOL otomobillerinin seri üretimi başlamıştır: İlk yerli otomobil. O gün için çok önemli bir olaydı.

⁵ İzmir Ticaret Gazetesi 12 Eylül 1966

Aydın Yalçın'ın 16 Eylül 1966 günü yayımlanan ikinci bir makalesinden birkaç paragrafı alarak bu bölümü noktalamak istiyorum.

... Atatürk yeni Türkiye'yi kurarken, kafalarımıza ve ruhumuza sinmiş olan (Osmanlıdan kalan) bu kompleksi silmek için çok gayret sarf etti. Osmanlı münevveri, "Biz adam olmayız. Biz Avrupa'ya yetişemeyiz. Biz hiçbir işe yaramayız!" diye utanç ve güvensizlik içinde kıvranırsa⁶, Atatürk "Ne mutlu Türküm diyene. Türk öğün, güven, çalış" diyordu. 1924'de İş Bankası'nı kurarken, 1927 yılında Teşviki Sanayi Kanununu çıkarırken, artık Türk çocuklarının memur, asker, rençber ve esnaf olmaktan çıkarak ticarete, bankacılığa, sanayie atılacaklarını hesaplıyor ve planlıyordu.

Atatürk'ün 35 inci (1966) İzmir Enternasyonal Fuarı'nı kendi elleriyle açmasını çok isterdim. Kendisinin sevinç gözyaşı döküleceğini en ufak tereddüde kapılmadan iddia edebilirim. 1923 yılında İzmir'de açmış olduğu İktisat Kongresi'ndeki sözlerinin, bir buçuk nesil boyunca nasıl gerçekleşme yolunda olduğunu bizzat görmüş olacaktı.

Türkiye'deki Marksist propaganda⁷, etrafı görmemekte ısrar etmekte, gözünü bir noktaya dikmektedir. Mütemediyen tekrar ettikleri fikir, Türkiye'nin bu gidişle adam olmayacağıdır. Türkiye'nin kurtuluşunun, hürriyet düzeni içinde, batılılaşma ile ve hür ülkeleri kendimize model yaparak gerçekleştirebileceğini durmadan tekrarlamaktadır-lar. "Türkiye ancak sosyalizmle kurtulur" parolası , artık ağızlarında sakız olmuştur...

İzmir Fuarı'nı bir milli mabet gibi bütün Türk halkının görmesini arzu ederiz. Bu milletin kendine güvenini takviye edecek en mükemmel bir tedavi yeri olacaktır. Aşağılık kompleksine duçar olmuş Türk aydınını, işverenini, müteşebbisini aşağı gören doktrinlerin burada kendilerini geniş bir terapiye tabi tutmalarını çok arzu ederiz. O zaman görecektir ki, Türk halkı hiç beklenmedik köşelerde, Batı'daki emsallerine taş çıkaracak hüner, gayret ve faaliyet içindedir.

Bursa'dan, Manisa'dan, Denizli'den Fuar'a getirilmiş olan sanayi mamulleri ve imalat, İzmir, İstanbul ve Adana gibi belli başlı sanayi bölgelerinin artık dışına çıkıldığını göstermektedir.

Memlekete inanan bir idarenin işbaşına geçmesiyle⁸ bir yıl içinde sanayi alanına yatırım arzusunun iki mislinden fazla artmasının başka manası yoktur. Bugün bütün memleket bir iş yapma, bir projeyi gerçekleştirme merakı ve gayreti içine girmiştir...

⁶ 2005 yılında da benzeri bir güvensizlik var Türkiye'de.

⁷ Bu propaganda YÖN dergisi tarafından başlatılmıştı. Doğan Avcıoğlu ve arkadaşları tarafından yönetiliyordu.

⁸ Kasım 1965

YORUM:

Bu kitabın en keyif alarak yazdığım eki bu “İlkler” eki oldu.

Rahmetli dava arkadaşım ve komşum Aydın Yalçın’dan yaptığım alıntılar *bence* çok bu eki çok iyi tamamladılar. İyi ki Aydın Bey 35 inci Fuar’a gitmiş, Türk sanayiinin o tarihteki ürünleri görmüş ve tek tek yazmış.

Toprağı bol olsun.